

[Литвинов Володимир. Ренесансний гуманізм в Україні (Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV – початку XVII століття). – К., 2000.- С. 294]. Отож і доводилось мислителю зважати на кон'юнктуру, маневрувати, враховувати політичну ситуацію в країні.

Ю.Стельмашенко * (м. Київ)

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ФЕНОМЕНУ ОБ'ЄДНАННЯ СИНІВ І ДОЧОК УКРАЇНИ РІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВІРИ (ОСІДУ РУНВІРИ) В США І ПОЯВИ ЙОГО В УКРАЇНІ

Актуальність теми статті зумовлена новизною об'єкта дослідження, обставин його виникнення в США та появи в Україні. Стан дослідження теми статті обмежується двома вітчизняними науковими роботами (А.Колодний “РУНвіра” та Т.Хміль “Проблема духовності в етико-релігійному вченні Лева Силенка”). Метою статті є аналіз причин та умов виникнення ОСІДУ РУНВІРИ в США і появи його в Україні. Для досягнення поставленої мети автор статті повинен розв'язати такі завдання: проаналізувати спільні причини та умови виникнення нових релігійних течій, специфічні причини та умови виникнення ОСІДУ РУНВІРИ і причини та умови появи ОСІДУ РУНВІРИ в Україні. Теоретичною основою дослідження є літературна база, до якої входять першоджерела та наукові публікації. Методологічною – філософсько-релігієзнавчий метод дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні причин та умов виникнення ОСІДУ РУНВІРИ в США та його появи в Україні. Теоретичне значення одержаних результатів виявляється у збагаченні релігієзнавчої думки ґрунтовними знаннями відносно нової релігійної організації. Практичне – у використанні матеріалів статті як методологічної бази для подальшого дослідження в академічній науці, в науковому та навчальному процесі вузів.

Характерним духовним явищем в релігійному житті США на початку 60-х років XX ст. було виникнення “хвилі” нових релігійних течій. Їх феномен – складне, неоднозначне, багатогранне і внутрішньо

суперечливе явище. Він включає в себе велику кількість різноманітних за напрямками релігій з найнесподіванішими і екстравагантними способами поведінки та діяльності. На кінець XX століття утворилося близько тисячі таких релігій. Вони з'явилися в Північній Америці і поширилися в Західній та Східній Європі, включаючи Україну.

Значне місце серед нових релігійних течій займало ОСІДУ РУНВІРИ, яке є культом Бога Сонця Дажбога. Воно являє собою професійно створену релігійну організацію, яка має сучасне, фундаментальне, синкретичне, багатоаспектне та наукоподібне вчення під назвою РУНВІРА, ієрархічну структуру (ОСІДУ РУНВІРИ) і мету діяльності (Українська духовна революція). Як і будь-яке природне, суспільне або духовне явище воно має причини та умови виникнення, які, згідно особливостей даного релігійного феномену, можна розділити на спільні для всіх нових релігійних течій і специфічні.

Спільними причинами появи новітніх релігій (включаючи ОСІДУ РУНВІРИ) є еволюційно-кризові процеси в політичній, соціально-економічній, соціально-психологічній та духовно-релігійній сферах тогочасного американського суспільства. Серед політичних причин, які сприяли появі неорелігій, слід виділити політичну нестабільність та неспокій, які охопили США в результаті приходу до влади Дж.Кеннеді. Вони були пов'язані з тим, що новий президент висунув програму, в якій передбачалося внесення певних корективів у внутрішній та зовнішній політиці держави. Що стосується внутрішньої політики, то вступ Дж.Кеннеді на посаду президента співпав з величезною економічною кризою, яка охопила всі без винятку сфери суспільного життя США і яку можна порівняти лише з ідентичною промислово-фінансовою кризою 1837-1843 рр.

У зовнішній політиці у зв'язку з ростом на світовій політичній арені впливу Радянського союзу та тогочасної соціалістичної системи, нерівномірним розподілом ракетно-ядерних потенціалів між СРСР та США і війною у В'єтнамі також виникли нестабільність, невпевненість, відчуття того, що “ґрунт іде із під ніг” та сумніви у величчч американського капіталізму. Цей розлад в американській зовнішній політиці змусив уряд країни бути більш гнучким, в результаті чого виникли теорії “гнучкого реагування” та “обмежених війн”. Але в цілому він призвів до зниження престижу США на міжнародній арені, про що дуже влучно писав Г.Кіссінджер у книзі “Необхідність вибору”: “Сполучені Штати не можуть більше дозволити собі занепаду, яким характеризувалися останні п'ятнадцять років. Ще п'ятнадцять років такого нашого положення на міжнародній арені і ми перетворимося в

* Стельмашенко Юлія Олегівна – молодший науковий співробітник кафедри релігієзнавства Київського Національного університету імені Тараса Шевченка.

ізолювану Америку у світі, якому значною мірою стали чужими” [Див.: Громько А.А. 1036 дней президента Кеннеди.- М., Политиздат, 1968.- С. 90-91].

До соціально-економічних причин, які сприяли виникненню новітніх вірувань, відноситься, як вже було сказано вище, величезна економічна криза, яка розгорнулася в цей час в США. Вона була викликана такими соціально-економічними чинниками як надзвичайно великі військові витрати (приблизно 81 млрд. дол.), занепад основних галузей промисловості, зниження обсягу капіталовкладень, збільшення темпів вивозу золота із США до країн Західної Європи, дефіцит платіжного балансу (11 млрд. дол.), зменшення обсягу житлового будівництва, підвищення податків, інфляція, зниження зарплати, безробіття (більше 5 млн. осіб)², дорога система охорони здоров'я та вищої освіти, відсутність багатьох форм державного соціального забезпечення та висока квартирна плата (1/3 заробітку). Поряд з цим в традиційних соціальних інститутах і структурах американського суспільства відбулися такі зміни, коли держава, релігія та сім'я більше не поставали цінностями, які викликали необмежену довіру; особливості індустріально урбанізованого американського суспільства зруйнували тісні міжособистісні відносини; поширились настрої соціального критицизму; чітко визначились нездатність та небажання влади вирішувати гострі соціальні проблеми; науково-технічний прогрес і інтенсифікація виробництва сприяли погіршенню здоров'я людей; зросли злидні і з'явилися бунт молодого покоління, феміністичний рух, злочинність, наркоманія тощо.

Соціально-психологічними причинами появи нових релігійних течій є така сукупність матеріальних і духовних мотивацій сучасної людини: соматичні (проблеми фізичного і духовного здоров'я, необхідність духовної підтримки після тяжкої психічної травми або різноманітних кризових ситуацій); соціальні (прагнення позбутися самотності, знайти друзів, любов, солідарність, вирішення проблем вікових криз та конфлікту “батьки – діти”, намагання “загоїти” душевні травми); моральні (або регулятивні) (задоволення потреби у сталій системі моральних норм, цінностей і принципів); інтелектуально-пізнавальні (прагнення сучасної людини мати “онаучений” підхід до віроповчальних істин, який би концентрував теологічні, онтологічні, космологічні, наукові досягнення або здобутки та елементи світської культури); практичні (можливість отримати реальну матеріальну чи гуманітарну допомогу, здобути навички володіння новою технікою, вивчити іноземні мови тощо) та психологічні (задоволення потреби мати

сильне і авторитетне керівництво, можливість перекласти прийняття рішень з важливих та заплутаних проблем і ситуацій на іншого; пошук такої людини, яка могла б направити, дати настанову, схвалити та дати відповіді на найгостріші питання сучасного нестабільного і динамічного суспільства).

Поряд з політичними, соціально-економічними та соціально-психологічними чинниками існували й духовно-релігійні фактори, які штовхали людей до пошуку нових орієнтирів. Сутність духовного фактору полягала в тому, що духовність тогочасного американського суспільства переживала глибоку кризу, яка була пов'язана з загальною демократизацією суспільства; утвердженням та зростанням в ньому ролі особи в усіх сферах суспільного життя та в широкій гамі її прав, що позначилося на її світоглядних орієнтаціях і релігійному усвідомленні дійсності; трансформацією панівної системи ідеологічних орієнтацій та психологічних настанов особистості; пошуком сучасною людиною загальнозначущих духовно-ціннісних орієнтирів, оскільки лібералізм, реформізм, сучасна філософія і традиційна церковна ідеологія все менше служили опорою індивіду в його повсякденному житті; сподівання здобути сталий світогляд, який би встановлював загальну гармонію і поєднував сакральне і мирське, містичне й наукове, духовне і тілесне; потребою вірити в те, що стоїть над реальним, матеріальним і буденним, тобто в Бога та пошук Бога; прагненням знайти відповідь на питання щодо змін в особистому і громадському житті; прагненням досягти значущості власного існування; знайти своє “місце у світі” та свою ідентичність; необхідність інтегральності; пошуком сенсу життя, контактів з собою та іншими; духовним нігілізмом; низьким культурним і освітнім рівнем значної частини американців.

Релігійний фактор був пов'язаний з еволюційно-кризовими процесами, які відбувалися в релігійному житті США та всього людства. Що стосується США, то, маючи специфічну історію, американське суспільство з самого початку складалося як суспільство багатонаціональне, багатоконфесійне і таке, яке було “землею обітованною” для прихильників різноманітних релігій і культів та “породжувало” свої власні релігійні утворення й численні нетрадиційні культури.

У всесвітньо-релігійному житті відбувалися такі еволюційно-кризові процеси як плюралізація, універсалізація, синкретизація, глобалізація, орієнтація на спільний містичний досвід, взаємовпливи різних культурних світів, активне релігійстворення, орієнтаційна криза європоцентричної цивілізації, яка полягала у занепаді офіційної

традиційної християнської релігії та церкви і релігійних експериментах; пошуки загальнозначущих цінностей, в результаті яких сформувалася думка про існування спільної першорелігії, яка з часом була втрачена; відкритість та толерантність до послідовників інших релігій і теологічно-філософських вчень. Крім того, світові релігії, які прагнули гармонізувати відносини людини з божественним світом, охопила екзистенціалізація, в результаті якої були переглянуті деякі фундаментальні положення їх світових віровчень. Наприклад, в християнстві уявлення про вищу довершеність або статичну досконалість Абсолюту почало розглядатися як розвиток і динамічне вдосконалення людини; істина із об'єктивної цінності перетворилася на полісуб'єктивну, а замість необхідності її доведення перед людиною постала проблема вибору.

До специфічних причин та умов виникнення ОСІДУ РУНвіри відносяться процеси, які відбувалися в суспільному та релігійному житті української діаспори в США. В суспільному житті до них належать процеси самовизначення, самоорганізації та самопомоги серед української еміграції, в результаті яких виникли такі об'єднання і установи як Панамериканська українська конференція, яка об'єднувала Громадський центр праці Північної і Південної Америки, Координаційний осередок українських громадських організацій в Європі та Світовий конгрес вільних українців.

Поряд з інституційним оформленням української діаспори в США відбувалась і її ідеологічна кристалізація, сутність якої полягала у відродженні, оформленні та збереженні української етнічної культурної спадщини. Її основу складало релігійно-церковне питання, від вирішення якого залежало майбутнє української діаспори. “Від розв'язання проблеми характеру нашого церковного життя поза Україною залежить майбутнє нашої еміграції, збереження нашої культурно-національної самобутності”, - писав про це дуже влучно один із представників української еміграції професор Зенон Саган [Див.: Біланюк Б.Т. Українська церква, її сучасне й майбутнє.- Торонто, 1966.- С. 3].

Українська церква діаспори в США являла собою багатоконфесійне об'єднання, до складу якого входили Українська Греко-Католицька церква, Православна церква США, Українська Автокефальна Православна церква, Українська Православна церква та українські євангелісти-баптисти. Становлення та функціонування Української церкви супроводжувалось глибокою внутрішньою кризою, яка була викликана рядом руйнуючих чинників. Найгрізнішими серед яких були комплекс меншовартості та брак самопошани, яким були властиві переоцінювання всього чужого, погоня за чужими титулами і почестями,

виступи проти тих визначних осіб, які будували Українську церкву, ізоляція від життя і його проявів, страх перед змаганням та відсутність боротьби за власну церкву.

Наступними руйнуючими чинниками були роз'єднання, брак дисципліни і самодисципліни, на що звертав увагу митрополит Амврозій, коли писав, що “перешкода на дорозі до Христа – це наша незгода, тобто брак єдності, що розкладає наш національний організм і нашу суспільність” [Митрополит Амврозій. Нас єднає та сама віра, та сама мова і та сама кров...- Свобода, - 1964.- 4 січня.- С. 1]. Вони призвели до того, що жодна складова Української церкви не зуміла об'єднатися і завершитися єдиним авторитетним проводом.

Багато шкоди церковному життю спричинило безвідповідальне ставлення священників та ченців до своєї справи. “В наших громадах є люди, які не тільки що не допомагають у праці, але й ще ставлять перепони” - писав про це митрополит Амврозій [Там само].

Ще одним руйнівним чинником було зневажливе ставлення українців-емігрантів до свого духовенства, що призвело до зниження престижу священницької та чернечої справи і відхід від неї молоді.

Наступною причиною кризи була втрата чистої східної духовності православних церков і потужний вплив на неї католицької та протестантської духовності. Негативно впливало на Українську церкву і саме оточення, в якому доводилося жити українцям і яке являло собою “грубий, низький матеріалізм, що закрився до наших родин і обкрадає їх зі шляхетних почувань до посвяти і жертвенности”, - писав про це митрополит Амврозій [Там само]. До цього слід додати негативний вплив безбожного світу, складність пристосування до технологічної цивілізації, політичні переслідування, стеження і інші ворожі маніпуляції.

Перші спроби віросповідного оформлення переосмисленого та адаптованого до сучасності язичництва (під назвою неоязичництво) були здійснені українським філософом, санскритологом, вченим-публіцистом, ініціатором та організатором руху за відновлення віри стародавніх українців, вихідцем з України, який емігрував до Канади, Володимиром Шаяном. За його визнанням, рішення відновити язичництво постало у нього ще в 1934 р. Основи неоязичництва були ним закладені в низці прозових і поетичних творів, найфундаментальнішим з яких зібрані у книзі “Віра предків наших”.

На початку 60-х років в цьому процесі сформувався інший напрямок, на чолі якого став доктор філософії, історик, лінгвіст, поет, вихідець з України, який емігрував до США, Лев Силенко. Між цими двома напрямками розпочалася конкурентна боротьба.

Перша громада (або станиця) послідовників ОСІДУ РУНвіри була офіційно зареєстрована у грудні 1966 р. в Чикаго (США). До громади ввійшло 53 родини. Невдовзі відбулося три Собори представників громад ОСІДУ РУНвіри, на одному з яких був зареєстрований Статут організації. Трохи пізніше був побудований храм Святині Матері України у Спрінг-Глені (США).

Причини та умови появи ОСІДУ РУНвіри в Україні були пов'язані, перш за все, з ситуацією, в якій опинилася Україна в результаті розпаду СРСР, одним із членів якого вона була. Так, в 1991 р. був проголошений Акт про незалежність України, згідно якого Україна ставала на шлях національного самовизначення. Супутниками цього процесу також були політична, соціально-економічна, соціально-психологічна та духовно-релігійна нестабільність, які постійно провокували почуття невпевненості, незахищеності та індивідуалізму. До них відносяться також криза офіційних інститутів суспільства (держави, школи, церкви та сім'ї); духовний вакуум та духовна незахищеність людини від зовнішніх ідейних впливів, які утворилися в результаті девальвації духовних цінностей тоталітарного режиму; як результат урбанізації руйнація міжособистісних відносин на всіх рівнях; специфіка вітчизняного менталітету та особливості психології українського народу, яким через географічне розташування України на перехресті між Сходом і Заходом, Північчю і Півднем, були властиві світоглядний плюралізм, відкрите і терпиме ставлення до інакомислення тощо.

По-друге, поява ОСІДУ РУНвіри в Україні мала сприятливі умови завдяки процесам, які відбувалися в її релігійному житті в посттоталітарних умовах. До них належать: криза офіційної традиційної церкви - православ'я, в результаті якого воно втратило свій авторитет; зв'язок православ'я з офіційним політичним істеблішментом; цілеспрямована, довготривала та тотальна атеїзація суспільства; релігійна плюралізація та відродження; поява новітньої ідеї поєднання Сходу і Заходу за допомогою синтезу усіх релігій та подолання "розірваності" християнства на три православних церкви (Українська Православна церква Московського патріархату, Українська Православна церква Київського патріархату і Українська Автокефальна Православна церква), греко-католиків, католиків та численні напрямки протестантського руху; на відміну від католицької та протестантської церков низька конкурентоспроможність православної церкви, причини якої криються у великій залежності церкви від держави; спустошенні церкви, вчиненому комуністичним режимом; відсутності у Східної церкви сучасної позиції

щодо демократії та прав людини; проблемі модернізації схильної до традиції православної церкви; ізоляціонізму, низькому рівні теологічної та педагогічної культури духовенства, фінансових проблемах церкви та відсутності активної місіонерської роботи [Надія Дудар, Людмила Філіпович. Нові релігійні течії в Україні. Огляд, документи, переклади.- Київ, Наукова думка, 2000.- С. 25-27].

Перша громада ОСІДУ РУНвіри була офіційно зареєстрована 25 вересня 1991 р. в Києві. 15-17 травня 1992 р. у Києві відбувся Установчий з'їзд представників громад українського ОСІДУ РУНвіри, який затвердив Статут даної організації та керівні органи (Священний собор і Раду).

Поява та поширення ОСІДУ РУНвіри в Україні мали не всеукраїнський, а регіональний характер (переважно північні та східні області України). Воно отримало розповсюдження в основному серед інтелігенції і є міським феноменом (Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Житомир, Черкаси тощо).

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити відповідні висновки. Феномен нових релігійних течій є типовим явищем релігійного життя в умовах еволюційно-кризових процесів, які періодично відбуваються в суспільній та духовній сферах людства. Разом з тим, сучасні неорелігії, включаючи ОСІДУ РУНвіри, є своєрідним феноменом, який має спільні та специфічні причини і умови виникнення. Завдяки фундаментальності вчення та організаційної будови, цілеспрямованої діяльності та національного характеру воно набуло значного поширення серед представників української еміграції в Америці, Західній і Східній Європі та жителів України, в якій обставини появи ОСІДУ РУНвіри мали надзвичайно сприятливий характер.